

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

1999 m. birželio 12 d.

Nr. 114 (24)

Saturday supplement June 12, 1999

No. 114 (24)

Laužas ant Salduvės kalno

1998 m. birželį sukako lygiai pusė amžiaus, kai ant Salduvės kalno prie Šiaulių sovietiniai okupantai ir jų talkininkai sudegino „Žiedo“ knygynui ir jo savininkui Feliksui Maksvyčiui priklausiusias knygas — iš viso per 200,000 egzempliorių. Apie tą nepaprastą laužą, negesusių keletą dienų, yra pasakoję senesnieji šiauliečiai.

Liudo Jakavičiaus pavyzdys

F. Maksvytis — suvalkietis, zanavykas. Knygų leidyboje bei prekyboje šis žmogus yra nuveikęs bene daugiausia. Pradedant 1933 m., kai Šiauliuose įkūrė „Žiedo“ knygyną, jo iniciatyva buvo spausdinamos ir platinamos maldaknygės, žodynai, literatūra vaikams, kalendoriai, kitokio pobūdžio knygos.

Savo verslą pradėjo, baigęs gimnaziją ir kiek pasimokęs Klaipėdos prekybos institute. „Žiedo“ knygyną atidarė, siek tiek sutaukęs pinigų bei paėmęs kreditą. Dalį knygų spausdino Šiaulių „Titnagė“, dalį — Telšių vyskupijos spaustuvių. Vien maldaknyges F. Maksvytis leido šešių pavadinimų, jos buvo skirtos vaikams, jaunimui, inteligentijai, senesniems. Jas rašė Telšių kurijos kancleris Rapolas Kuodis, buvęs vienuolis dominikonas Kazimieras Dunauskas. Maldaknyges tvirtindavo Telšių vyskupas Justinas Staugaitis.

Tuo metu jaunajam F. Maksvyčiui Šiauliuose didžiausias konkurentas buvo Liudas Jakavičius-Lietuvanis. Jis čia persikėlė 1919 metais iš Rygos, kur apie dvidešimt metų turėjo knygyną ir spaustuvių. Laikraščio *Rygos naujienos*, įvairių kalendorių ir knygų leidėjas, aktyviai kovojęs dėl lietuviškos spaudos atgavimo carizmo metais, neslepė savo patirties nuo jaunojo kolegos, išmokė nemažai naudingo. L.

Jakavičiaus knygynas „Lietuva“ 70 metų sukakties proga pelnė valstybinį apdovanojimą už aktyvią veiklą dėl lietuviško spaudos atgavimo ir produktyvią lietuviškų knygų leidybą. Gedimino ordina įteikė pats prezidentas Antanas Smetona.

F. Maksvytis perima leidybinę veiklą

Likimas buvo palankus F. Maksvyčiui. Tuo metu subankrutavo ne vienas knygynas, jam sekėsi. Tai matydamas senasis L. Jakavičius 1938 metais perleido F. Maksvyčiui ir knygyną, ir savo penkių kalendorių bei knygų leidybą. L. Jakavičius apie savo gyvenimą parašė atsiminimus, juos pavadindamas *Lietuvos dievai dėkoja, kad padėjote kovoti už lietuvišką spaudą su rusų žandais*.

Istorinių požiūriu vertingus atsiminimus F. Maksvytis išleido 10,000 egzempliorių tiražu. Deja, tik nedaug to tiražo knygų spėta išplatinti — jos pasirodė labai nepalankiu metu — 1940 m. birželį. Teko jas paslėpti, tikintis geresnių laikų. O pats L. Jakavičius tais metais su šeima išsikėlė į Anykščius, neilgai begyveno — mirė 1941 m. liepos 12-ąją.

Per dešimtmetį — beveik pusės milijono tiražas

Tik atsitiktinumo dėka 1940-aisiais F. Maksvytis išvengė Sibiro. Karo metais jis tęsė pamėgtą knygyną darba. Yra išlikęs įdomus dokumentas — kauniškiame laikraštyje *Ateitis* 1943 m. lapkričio 29-tąją išspausdintas Myk. Ryliškio, poeto Fausto Kiršos tekstas apie tai, ką Šiauliuose per dešimt metų pavyko nuveikti knygyno „Žiedas“ savininkui bei knygų leidėjui F. Maksvyčiui. Jame, be kita ko, rašoma: „F. Maksvyčiui per dešimt metų dirbant labai įvairiose sąlygose ir permainingose išmokė nemažai naudingo. L.

platų darbą spaudos dirvoje. Atspaudinta: 1. Maldaknygių — 17,1200 egz. 2. Įvairių knygų — 28,500 egz. 3. Vaikų literatūros — 28,000 egz. 4. Žodynų — 17,000 egz. 5. Kalendorių — 179,000 egz. Iš viso 424,050 egz. Visas minėtų knygų tiražas išplatintas. Kitų leidyklų leidinių „Žiedas“ išplatino apie 800,000 egz. Tas rodo nemenką „Žiedo“ pajėgumą, skirtą kultūrai. Kaip daugelis knygynų „Žiedas“ vertėsi ir rašomųjų dalykų prekyba. Senais laikais F. Maksvytis savo prekybos reikalais palaikė santykius su Vokietija, Čekoslovakija, Prancūzija, Italija ir kitomis valstybėmis“.

Pats F. Maksvytis prisimena, kad „Žiedo“ dešimtmetis, vykęs jo namuose Vaisių gatvėje 26, buvo labai iškilmingas. Jame dalyvavo daug bičiulių, visai Lietuvai žinomų garbingų žmonių: rašytojai — Faustas Kirša, Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, Jonas Marcinkevičius-Tauronis, Anatolijus Kairys, dr. Domas Jasaitis, *Varpų* almanacho mecenatas, svečiai iš Kauno — Operos ir baleto teatro — solistas Antanas Kučingis ir E. Kardelienė bei kiti.

Degančias knygas saugojo rusų kareiviai

Tai buvo paskutinė šventė šiuose namuose. Matant, kad vėl gresia rusų okupacija, dalis knygyno turto buvo išvežta paslėpti į Luokę pas Kazimierą Dunauską. Nors knygyno pastato bombos nesunaikino, nemaža dalis knygų, čia apsilankius jau naujiems „tvarkdariams“, buvo sutrypta, sumindyta, suplėšyta. Apie prekybą maldaknygėmis arba nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu išleistomis knygomis nebebuvo nė kalbos. Jas išdailino į namus ir išslapstė.

Tą 1948-ųjų birželio vakarą, prieš baisiojo vežimo pradžią, pas F. Maksvytį užsuko kaimynė Guzinienė iš tos pat Vaisių gatvės. Pas ją antra-

Nuotr. Juozo Kregždžio.

jame namo aukšte gyveno entokavedistas, jis ir šnipstėlėjo: „Naktį veš“.

Žmona su vaiku nedelsdama išsirušė į kaimą prie Ariogalos, o F. Maksvytis su jū name gyvenusiu nuomininku inžinieriumi naktį praleido ligoninėje pas pažįstamą gydytoją.

Rytą gatvėje šalia banko sustabdo nepažįstama moteriškė ir sako: „Ponas Maksvyti, į namus neikit. Jūsų namas apstatytas kareiviais“.

Namuose likusi dukra. Ką daryti? Nueina pas bičiulį — buvusį Mokytojų seminarijos direktorių Tarvydą, paprašo, kad šis surizikuotų ir nueitų prie jų namų šnipsteltų: „Tėvas laukia pas Motiejaičius“. Dukra netruko atbėgti. Pernakvojė išvažiavo į Mažeikius. Savo namuose daugiau neteko nakvoti.

Tai, kas atsitiko po to, pasakojė kaimynai, bičiuliai, pažįstami. Jo bandytas išsaugoti knygas dvi dienas vertė į sunkvežimius ir vežė į Salduvės kalną. Paskui apipylė benzinu degino. Žmonių arti nepriėjo. Degančias knygas saugojo rusų kareiviai.

Tarp tų maždaug 200,000 egzempliorių buvo nemažai itin vertingų. Ypač tos, kurios buvo iš L. Jakavičiaus kolekcijos: *Aušros*, *Varpų*, *Tėvynės sargo* komplektai, 11-os metų *Rygos naujienos*, Valančiaus, Daukanto knygos. Degė ir L. Jakavičiaus *Lietuvos dievai dėkoja, kad padėjote kovoti už lietuvišką spaudą su rusų žandais*, dailiais odos viršeliais įrištos maldaknygės, knygos vaikams, nemažai leidinių apie spaudos draudimo laikotarpį, knygos, turėjusios didelės reikšmės lietuvių kultūros istorijai ir tautinei savimonei.

Maksvyčių namus užėmė M. Šumauskas

Netrukus po baisiojo knygų laužo Salduvės kalne Maksvyčių namuose apsigyveno Motiejus Šumauskas su šeima, atvykęs čia kaip srities

kompartijos pirmasis sekretorius.

F. Maksvyčiui vis dėlto pavyko išsiskirti nuo Sibiro. Jis mano, kad todėl, jog vis kėlėsi iš vieno miestelio į kitą.

L. Peleckis-Kaktavičius „Lietuvos aide“ Nr. 88 išspausdino straipsnį „Dar ir dabar senasis knygynas sapnuoja deginamas knygas Salduvėje“. Prisimenu ir aš. Atrodo, kad dar vakar mano tėvas padėdavo knygyno savininkui paruošti vaikų žaidimams spalvotus „kauliukus“ („Žmogau nepyk“). Mat po karo sunku buvo gyventi ir tėvui teko užsiimti medžio tekintojo darbu, kad išmaitintų savo šeimą. 1948 m. degė ne tik Salduvės kalne padegtos knygos — pirmiau degė ir pats „Žiedo“ knygynas. Į Salduvės kalną didesni vaikai veltimi persikeldavo per ežerą. Dažnai iš degančio laužo iškrapštydavome ir dar nesupėjusių sudegti vaikiškų knygų. Atsimenu vieną tokią — ploną, spalvotą, apie stirniuką. O kaip būdavo smagu žiemos vakarais leistis su rogutėmis nuo Vaisių gatvės kalno... Nr. 26, tai iš ten buvo išvežamos knygos sudegini- mui ant Salduvės kalno.

Apie žmones, apie atmintį

Nepaprastas dalykas atmintis. Bėga metai, didindami mus supančių žmonių būrį, o ji tebesergsti anksčiau sutiktuosius, su kuriais lemtis susaistė ypatingai. Ir įvykius, susijusius su praeityje sutiktaisiais, prisimename geriausiai. Taip mintiju klausydami senų laikų knygyniaus Felikso Maksvyčio, „Žiedo“ knygyno savininko, dorai dirbusio dar ir leidėjo darbą. Kad toji veikla buvusi naši, liudija jos dešimtosios metinėms skirtas *Ateities* dienraštyje išspausdintas Fausto Kiršos straipsnis, pabrėžęs, kad vo-

kiečių okupacijos metais knygynas nebuvo užsidaręs, o Feliksui Maksvyčiui per dešimt metų pavykę išspausdinti 171,200 egzempliorių maldak-

KAZYS BRADŪNAS

BARBARAI BIJO RAIDĖS

Barbarai bijo raidės:
Teisyno degintam moly
Maldos pergamente,
Eileraščio knygoje
Ir šventraščio ištraukos nuorašo
Škiauteleje.

Barbarai dreba prieš raidę,
Kuri išmuša durklą,
Švelniai užgauna lyrą
Ir moko žodį skanduoti
Giesmei.

Ir barbarai iš pasalų
Raidę pasmaugia,
Kanopom sutraiško sąnarius
Ir įmeta ugnį.

O raidė vėl gyva —
Lyg legendinis paukštis,
Kyla liepsnų sparnais
Ir nusileidžia
Kalėjimo sienoje
Laisvę šaukiančiu įrašu.

nygių, 28,500 egz. įvairių knygų, 17,000 egz. žodynų, net 179,000 egz. kalendorių, kad „Žiedas“ išplatino net 800,000 egz. kitų leidyklų leidinių. Tačiau kalbai nukrypus į anas jaunas, sumanymų pilnas dienas, niaukiasi pašnekovo veidas. Yra dalykų, kurių negali neprisiminti, apie kuriuos negali nekalbėti. Knygos žmogui Feliksui Maksvyčiui — toks skaudus prisiminimas. O tas skaudus prisiminimas yra laužas ant Salduvės kalno, kuris visai prie Šiaulių. Nepaprastas tai buvęs laužas, nes jame degė knygyno turtas, jo perimto iš Liudo Jakavičiaus, iš Lietuvos slapyvardžių pasirašinėjusio varpininko — žurnalisto ir redaktoriaus. Savo veikla Liudas Jakavičius spartino ir artino lietuviškos spaudos atgavimą, o 1904-1918-aisiais Rygoje redagavo ir leido įvairiausių lietuviškų spausdinių. Būtent šis žmogus, jausdamas, jog mažta jo jėgos, dairdamasis darbo tęsėjo, numatė, kad juo galėtų būti Feliksas Maksvytis — žmogus, gimes po knygos ženkle.

Ar įsivaizduojate aštuonis sunkvežimius knygų, kurios virto pelenais? — klausia Feliksas Maksvytis, ūmai kimtelėjusiu balsu. Ir nuo to klausimo nėra kur dėtis, — šitiek metų — nuo 1948-ųjų — žmogus sielvartauja. Sielvartauja ne dėl materialinės netekties, o dėl kur kas didesnio praradimo: juk degė *Varpų*, *Aušros*, *Tėvynės sargo* rinkiniai, daugybė retų leidinių, turėjusių išskirtinę tautinės savimones žadinimo misiją.

Ispėtas apie pavojų, F. Maksvytis kurį laiką slapstėsi, dažnai keitė darbo vietas. Jo namą Šiauliuose nusižūrėjo vienas partinių šulų, — jam, beje, daug kas tiko tuose namuose...

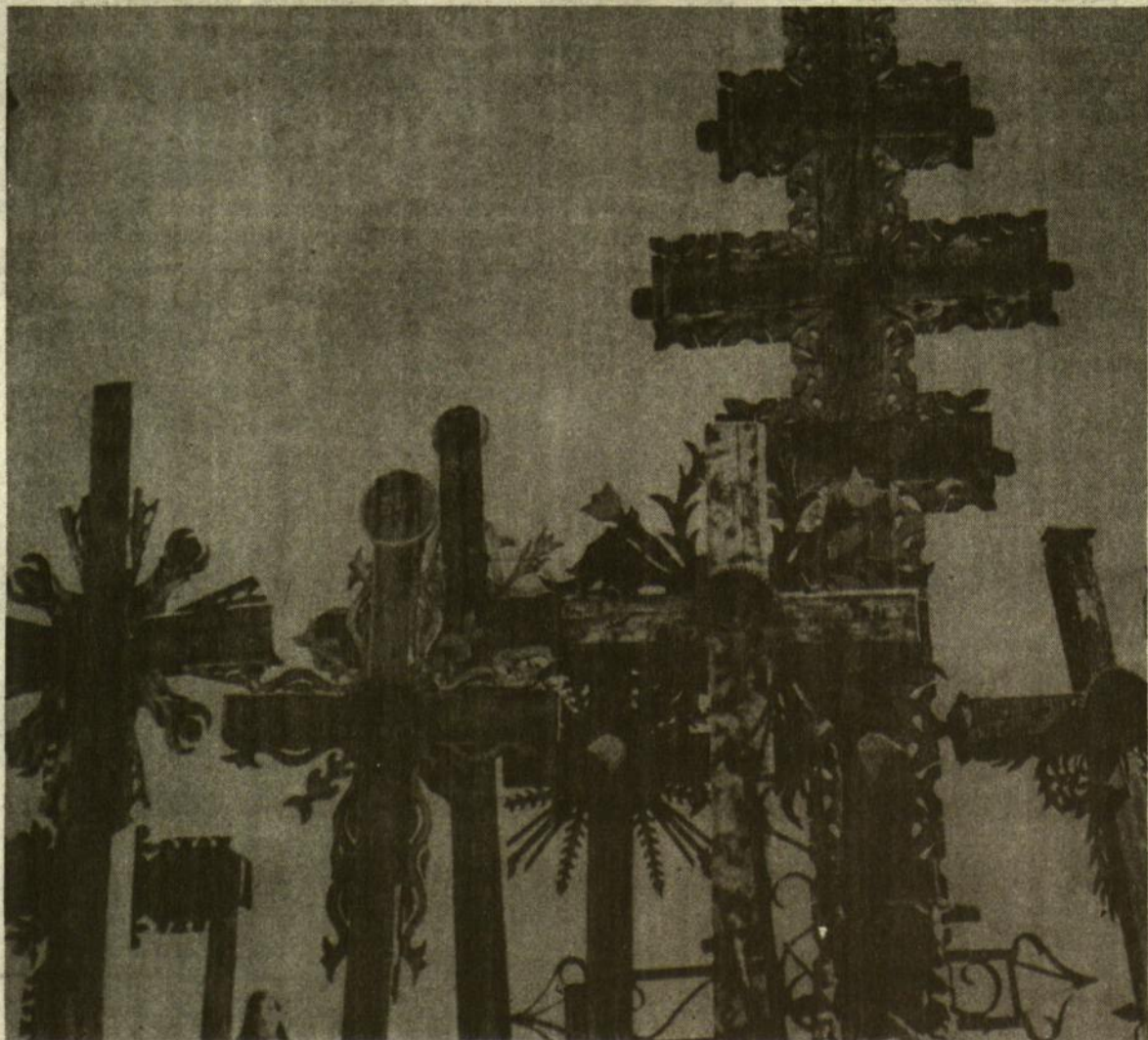
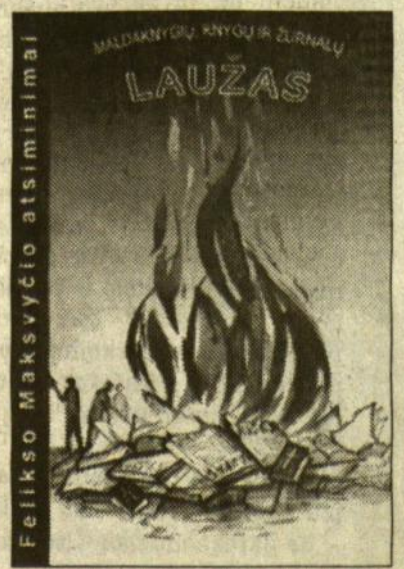
Tiesa, likimas buvo maloningas F. Maksvyčiui — jam pavyko išvengti tremties, kalėjimų. Iki šiol Valerijos ir Felikso namuose dažnai kalbama apie knygas, vėl susikaupę biblioteka, vaišinga namų šeimininkė pasiūlo visada svečiui kvapnios kavos, pyragaičių. Greičiausiai šiuose svetinguose namuose vyraujančios atmosferos pasiilgtos tėvynės

ramybę atranda ir senieji dar Šiaulių laikotarpio bičiuliai — Čikagoje gyvenantis poetas vertėjas profesorius Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, rašytojas Anatolijus Kairys. Jų knygos leidžiamos ir mūsų leidyklose. Labai dalykiškai prie tautiečių kūrybinio sugrįžimo gimtinės prisideda ir Feliksas Maksvytis, — ne viena jų pirmiausia ir buvo apsidžiaugta šiuose namuose. Čia buvo skaitoma spaustuvės dažais kvepianti prof. Alfonso Tyruolio-Šešplaukio sudaryta ir išversta Vakarų poezijos antologija, kuri, kaip ir antologija *Nemarioji žemė*, pristatė mums nepažįstamo kūrėjo kraitį, kaupė Vakaruose. Šiose knygose — daugybės metų kantrus triušas, kurio dėka viena po kitos rodėsi ir Anatolijaus Kairio knygos..., o pačiam Feliksui Maksvyčiui labai rūpi priminti šviesų Liudą Jakavičių, pats kaupia apie jį prisiminimus. Tiesa,

metai, jau šlubuojanti sveikata daugelio darbų atsisakyti vertia. Tad ir šie žodžiai tebūna paskatinimas Liudo Jakavičiaus-Lietuvanio gyvenimu ir veikla susidomėti praeities tyrinėtojus. O pats Feliksas Maksvytis vis prisimena jo žodžius: „Aš jau praeities žmogus ir gyvenau tik praeitimi. Šių dienų gyvenimas yra jūsų rankose. Mano noras, kad jūs bent kiek pasimokytumėte iš mūsų darbų tėvynės meilės ir dirbti jai“.

Feliksas Maksvyčio atsiminimai.

Maldaknygių, knygų ir žurnalų laužas: Kaunas. „Aušra“, 1998

Nuotr. Balio Buračo.

LIETUVIŠKI KĖSTUČIO STANČIAUSKO PROJEKTAI

Žymusis džiazo bosistas Kęstutis Stančiauskas vaikystėje visai negalvojo, kad bus muzikantas. Pūsti trimitą jis pradėjo, būdamas septynerių – lankė Cicero Šv. Antano parapijos pradžios mokyklos orkestrą, po to – Marquette Parko mokyklos orkestrą, tačiau greitai jį metė. Antraisiais gimnazijos metais Kęstutis bendraklasė pakvietė jį ateiti į visiškai kitą, ne mokyklinį ansamblį. Prieš tai vakarą pasirepetavęs, būsimasis muzikantas kitą dieną tapo profesionalaus, trylikos žmonių ansamblio „Snukst“ (jo savininkas buvo lietuvis Šniuksta, tačiau orkestre niekas nekalbėjo lietuviškai) trimitininku. Šis orkestras, Kęstučio žodžiais tariant, buvo visko pagrindas ir pradžia.

Orkestro muzikantai grojo įvairiausiose renginiuose įvairiausių tautų, įvairiausių stiliaus muziką. Kiekvieną savaitę būdavo surengiami 2-3 koncertai, jie vykdavo įvairiausiose Čikagos vietose – vieną naktį gražioje, prašmatnioje salėje, kitą – paprasčiausioje smuklėje. Grojimas orkestre suteikdavo didelio malonumo ir savarankiškumo, – juk už koncertus mokedavo!

„Snukst“ orkestrą Kęstutis lankė iki pat gimnazijos pabaigos. Paskutiniaisiais mokslo metais būsimasis muzikantas pradėjo lankyti konservatoriją, mokyti kompozicijos, fortepijono. Jis pajuto, jog muzika pradėjo jį ypatingai traukti, ir nusprendė, kad konservatoriją lankys ir toliau.

„Coffee House“

Baigęs gimnaziją, Kęstutis ne tik pradėjo studijuoti muziką, jis pradėjo gyventi savarankiškai ir išsinuomavo butą. Vieną vakarą, sugrįžęs namo, laiptinėje susitiko nepažįstamą žmogų, kuris paklausė, ar Kęstutis esąs muzikantas, įteikė jam bosinę gitarą. Daugiau to žmogaus jaunas muzikantas niekada gyvenime nematė, tačiau su bosine gitara jau nebesiskyrė.

Kęstutis norėjo groti džiaza – taigi su draugu Robert Mortier (kuris, beje, džiaza groja ir dabar) atidarė savo kavinę, pavadinę ją „Coffee House“. Muzikantai gamino kavą, grojo džiaza ir norėjo daug ką išbandyti. Tuo pat metu Kęstutis tęsė savo studijas konservatorijoje – studijavo fortepijoną, kompoziciją, anglų kalbą. Trimito pamokas jaunajam muzikantui dėstė Čikagos simfoniniame orkestre grojęs C. Geyer, mušamųjų mokytoju buvo to paties orkestro narys R. Knap. Jis ir supažindino Kęstutį su džiazo muzikavimo paslaptimis. Tuo metu, 1968-1969-aisiais, vyravo nuomonė, kad rimtas muzikantas džiazo negroja.

Klajonėse

Neilgai trukus Kęstutis sugalvojo, jog jų džiazo ansamblis turėtų važiuoti koncertuoti į New Yorką, Bostoną, o gal net ir į Europą. Nuvykę į netoli Bostono esantį Vermonto miestelį, jie surengė koncertą, o po to sugalvojo pasiilkti ilgesniam laikui. Vermonte ansamblis išleido pirmąją savo plokštelę ir pavadino ją „Eckankar“. Šis žodis reiškė dvasinį ieškojimą, o į plokštelę buvo įrašytos Kęstučio ir jo draugo džiazo kompozicijos.

Vermonte muzikantai taip pat bendradarbiavo su teatru – jie parašė muziką Brandeis

University pastatytam J. W. Goethe „Faustui“ ir ją atliko. Kęstutis tuo pačiu metu lankė New England konservatoriją.

Iš Bostono ansamblis nuvyko į New Yorką, kur 1971 m. muzikantai išsiskirstė, visi patraukė savo keliais. Kęstutis sugrįžo į Čikagą ir panirio į „verdantį“ muzikinį gyvenimą – grojo su įvairiausiais muzikantais įvairiausiose vietose. Grojo trimitu ir bosine gitara. Po to trumpam nuvyko į Vermontą, o iš ten visam laikui sugrįžo į Čikagą.

Į Čikagą sugrįžus

1974-1975 m. Čikagoje Kęstutis įkūrė savo džiazo ansamblį „Streetdancer“, kuris gyvuoja iki šiol. Ansamblio pavadinimas gimė iš Kęstučio poezijos, kurią jis – tik sau – rašo anglų kalba.

Ką tik susikūrusi grupė „isisuko“ į muzikinį gyvenimą, išleido savo plokštelę. Iš viso „Streetdancer“ ansamblis išleido 4 plokšteles, vieną kompaktinę plokštelę įrašė pernai. Džiazo scenoje Kęstutis susitiko su žymiais džiazo atlikėjais Miles Davis, Chick Corea. Koncertai su jais, muzikanto žodžiais tariant, buvo kaip sapnas.

Kęstutis ne tik grojo – Čikagos teatrams „Organic theatre“, „Goodman theatre“, „Chicago contemporary dance theatre“ jis rašė muziką ir ją atliko. Sugrįžęs į Čikagą, Kęstutis jau grojo tik bosine gitara.

„Streetdancer“ ansamblio nariai, Kęstučio žodžiais tariant, yra aukščiausio lygio džiazo muzikantai ne tik Čikagoje, bet ir visoje Amerikoje. Dažniausiai jų grupė koncertuoja penkiese, o jų atliekamas džiazas priskiriamas „progressive jazz“ krypciai. Nuo pat „Coffee House“ laikų „Streetdancer“ ansamblyje groja Robert Long. Kartais Kęstutis koncertuoja ir su kitais muzikantais, kurie taip pat turi savo grupes, taip pat leidžia savo plokšteles.

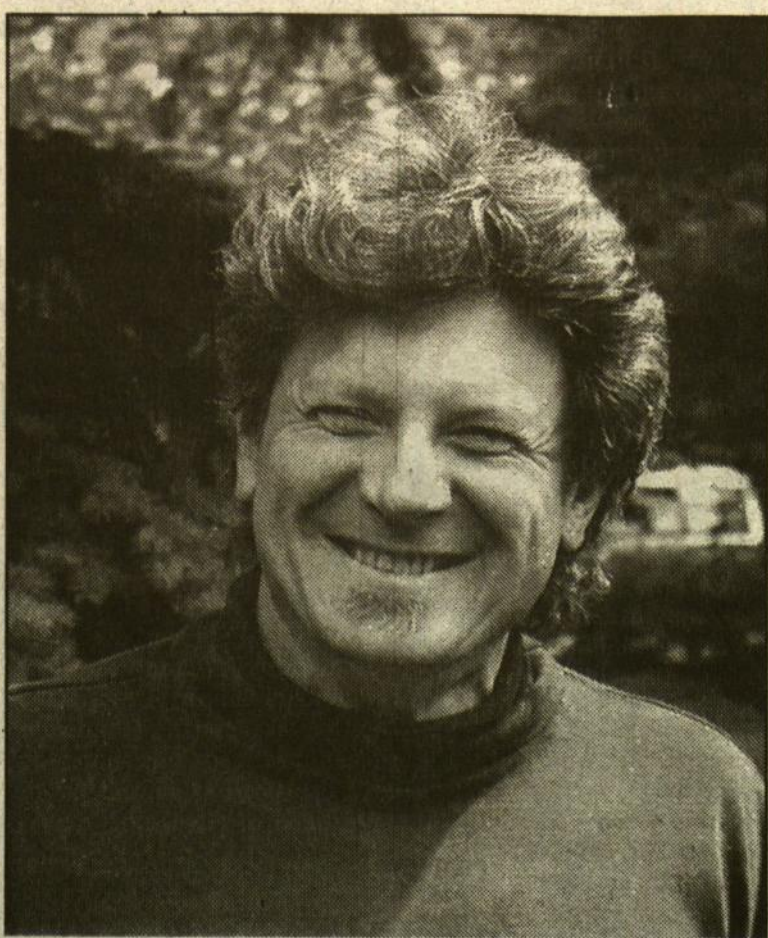
Lietuviški projektai

„Streetdancer“ grupės įkūrėjas Kęstutis Stančiauskas sako, jog jo grupės nariams visada įdomūs jo lietuviški projektai.

Praėjusių metų rudenį Čikagoje kartu su „Streetdancer“ muzikantais koncertavo Lietuvos džiazo žvaigždė Neda Malonavičiūtė. Visi kartu jie grojo ne tik Jaunimo centre, bet ir keliuose Čikagos klubuose. Pagrindinis šio reginio tikslas buvo išgauti lietuviško ir amerikietiško džiazo derinį.

Kęstučio Stančiausko nuomone, amerikietiškas ir europietiškas (arba lietuviškas) džiazas skiriasi. Amerikietiško džiazo tikrasis pamatas – bliuzas ir jo afrikietiškas ritmas (dabar jau susimaišęs su Pietų Amerikos, Kubos, Brazilijos muzika). Amerikietiško džiazo ritmas – gyvas, įvairus, spalvingas. Europietiškas džiazas nėra blogesnis, jis tik gal kiek kitoks – gal kiek švelnesnis, abstraktesnis, taip stipriai nepaveiktas bliuzo.

Koncertas su Lietuvos roko dainininku Andriumi Mamontovu buvo antrasis K. Stančiausko ir jo grupės „Streetdancer“ lietuviškasis projektas. Neatvykus A. Mamontovo muzikantams, ansamblio nariams reikėjo greitai išmokti Andriaus atliekamų dainų partijas. Kęstučio manymu, Andrius Mamontovas – tikras roko muzikos talentas, jį galima lyginti su roko daininin-

Kęstutis Stančiauskas, grojantis su savo džiazo grupe „Streetdancer“, Balzeko muziejuje buvo surengęs neįprastą spektaklį, pavadintą „Living spirits“ arba „Minčių teatru“. Jame susivienijo muzika, poezija ir šokis. Šis netradicinis renginys šį rudenį turėtų būti pakartotas Lemonte ir Čikagos centre – Chicago Cultural Center.

kais iš Anglijos ir Amerikos.

Trečiajame, netradiciniame lietuviškame Kęstučio Stančiausko projekte susiliejo džiazas, šokis, poezija, susivienijo įvairių kartų menininkai. Renginyje, pavadintame „Living spirits“ arba „Minčių teatru“, savo eilėraščius skaitė poetė Eglė Juodvalkė, lietuvių poetų ir rašytojų kūrinius – Rūta Mockuvienė, Aušra Veličkaitė ir Audrė Budrytė, vaidino ir šoko aktoriai Haroldas Šilionokas, Vaidas Petkevičius ir „Streetdancer“ ansamblio muzikantas T.S. Henry Webb.

Rytis Januška kūrė šviesų žaismą, o Kęstučio grupė grojo savo džiaza. „Džiazas, – sakė Kęstutis, pasakodamas apie šį netradicinį sumanymą, – tai dialogas, kurio metu muzikantai „kalbasi“, ir ritmą turi ne tik muzika, ritmiškai pulsuojanti poezija ir šokis“. Moterų skaitoma eilė ir jų balsai skambėjo lyg džiazo ansamblio instrumentai, o pats kūrimo, improvizacijos procesas buvo įdomiausias dalykas. Muzikanto manymu, svarbu ir tai, kad spektaklyje vienijosi ne tik menas, čia bendros kalbos ir temos ieškojo visi lietuviai – ir išeiviai, ir neseniai iš Lietuvos atvykusieji. Beje, šis netradicinis spektaklis galbūt šį rudenį vėl bus pakartotas Lemonte ir Čikagos centre – Chicago Cultural Center.

Kęstučio nuomone, išeivijos ir Lietuvos lietuviai turėtų daugiau bendrauti, vienas kitam padėti. Tam jie turėtų išnaudoti bet kokią pasitaikančią progą, nes jų čia, Čikagoje, yra tiek daug. „Lietuvybė, – sakė jis, – tai ne koks nors muziejinis eksponatas, bet gyvas, nuosirdus bendravimas, o mano lietuviški projektai yra mažas žingsnelis to bendravimo link“.

Kęstutis Stančiauskas gimė Vokietijoje, o užaugo Amerikoje. Jis dar niekada nematė Lietuvos. Savo tėvų gimtinės vaizdą jis susikūrė iš knygų ir pasakojimų. Lietuvą Amerikos lietuvaits daugiau supranta, o ne išivaizduoja. Apie dabartinę Lietuvą jis sakosi daug sužinojęs ir iš Lietuvos atvykusių muzikantų, su kuriais teko kartu groti. Kęstutis džiaugiasi, matydamas, jog visi lietuvačiai labai skirtingi, ir džiaugiasi, jog šis skirtumas egzistuoja.

Svajonė

Kęstutis Stančiauskas gimė Vokietijoje, o užaugo Amerikoje. Jis dar niekada nematė Lietuvos. Savo tėvų gimtinės vaizdą jis susikūrė iš knygų ir pasakojimų. Lietuvą Amerikos lietuvaits daugiau supranta, o ne išivaizduoja. Apie dabartinę Lietuvą jis sakosi daug sužinojęs ir iš Lietuvos atvykusių muzikantų, su kuriais teko kartu groti. Kęstutis džiaugiasi, matydamas, jog visi lietuvačiai labai skirtingi, ir džiaugiasi, jog šis skirtumas egzistuoja.

Kęstučio Stančiausko svajo-

SPALVŲ IR LINIJŲ ERDVĖJE

Prieš savaitę Čiurlionio galerijoje atidaryta dailininkės Eglės Bredikienės kūrinių paroda. Tai jau antroji personalinė dailininkės paroda. Pirmąją prieš metus laiko Čikagos meno mėgėjai galėjo pamatyti toje pačioje galerijoje.

Šioje parodoje eksponuojamus darbus galėčiau paskirstyti į keletą ciklų: ornamentinius, augalinių motyvų, kriauklių, drugelių ir ciklų, kuriame atsiranda žmogaus figūra, šiuo atveju – moters.

Norėčiau papasakoti apie Eglės kūrinių biografiją. Eglė daile studijavo Lietuvoje. Pradžioje ji įgijo odininkės specialybę aukštesniojoje Kauno meno mokykloje, vėliau tekstilinė – Vilniaus Meno akademijoje. Kaip odininkė, ji turi nemažą patirtį, yra sukūrusi įvairių funkcinių ir dekoratyvinių odos dirbinių.

Pastarojo meno dailininkės kūrybą galėčiau susieti su jos patirtimi, kurią įgijo, dirbdama kaip odininkė ir tekstilinė. Piešinių ornamentiką, linijas, spalvinius plėmus be tarpais galima vaizduotėje perkelti į jau nuaustus kilimus. Šią retą techniką, kuria dabar dailininkė kuria, ji yra naudojusi anksčiau, kuomet ruošė projektus ir eskizus būsimiems tekstilės darbams.

Emilija Andrulytė

TAI IR LIUVOS ISTORIJS DALIS

Birželio 5 d. Chicago Art Institute patalpose, Michigan Ave ir Adams Str., Čikagos vidurmiestyje, atidaryta viduramžių Lenkijos meno paroda, pavadinta „Sparnuotų raitelių šalis: Lenkijos menas 1672-1764 metais“. Parodoje eksponuojama apie 150 įvairių paveikslų, stiklo, auksu, sidabro papuošalų, baldų, tekstilės pavyzdžių, ginklų, skulptūrų ir kt., sukurtų minėtų dviejų šimtmečių laikotarpiu.

Galima sakyti, kad parodoje sutinkame ir Lietuvos istorijos dalį, nes tuo metu Didžioji Lietuvos Kunigaikštystė buvo Liublino unija prirakinta prie Lenkijos karalystės. Nors Lietuva turėjo tam tikrą savi-valdą, abiejų valstybių valdovai daugiausia sėdėjo Krokuvoje, tad ten ir kituose Lenkijos miestuose bei pilyse buvo kaupiami įvairūs lobiai, meno kūriniai, ne tik iš visos Europos, bet ir iš Rytų, kur ši milžiniška šalis turėjo daug valdų ir kitokių ryšių.

Parodą verta aplankyti ir dėl eksponatų, ir dėl to istorinio laikotarpio ryšio su Lietuva. Muziejiaus valandos pirmadienį, trečiadienį, ketvirtadienį ir penktadienį (taip pat švenčių dienomis) yra nuo 10:30 val. r. iki 4:30 val. p.p.; antradieniais – nuo 10:30 val. r. iki 8 val. vak. (antradieniais už įėjimą nereikia mokėti), o šeštadieniais ir sekmadieniais muziejus atidarytas iki 5 val. p.p. Paroda tęsis iki rugsėjo 6 d.

LORDUI YEHUDI MENUHIN SKIRTAS KONCERTAS

Pianistas Gabrielius Alekna, pirmasis Lietuvos muzikas, studijuojantis garsiojoje New York Juilliard School ir gaunantis visas mokslo išlaidas padengiančią stipendiją, vasario 26-27 dienomis dalyvavo Tarptautiniame Hilton Head pianistų konkurse, kuris vyko Hilton Head Island (North Carolina). Iš beveik 100 pianistų, atsiuntusių savo atliekamos muzikos įrašų, buvo at-

stilis dirbinių įtaka. Tai trikampiai, eglutės, kryželių ornamentai, ištirpstantys erdvėje ir vėl netikėtai atsirandantys plokštumoje. Pati dailininkė yra sakiusi, kad lietuvių audiniai, jų spalvos ir piešiniai, yra palikę gilų pėdsaką, jai dar bestudijuojant ir vėlesnėje jos kūryboje.

Taigi – ar paveiksluose vaizduojamas žmogus, kriauklės, drugelių sparnai, kurie greičiau virsta abstrakcija, negu realistiniu motyvu, visur yra jaučiamas vientisumas, ne tik dėl to, kad viskas yra atlikta ta pačia technika ir išlaiko ryškų menininkės braižą, tačiau taip pat daugumą darbų jungia ta pati kalba apie būtį, visatą, egzistencijos prasmę. Erdvės pojūtis yra kiekviename darbe: ar tai būtų moteris pirmame plane, apsupta dramatiškai besikeičiančių raudonai juodų spalvinių plėmų, ar kriauklių piešinys, virstantis abstrakčiu motyvu. Unikali technika, kuria dailininkė kuria, linijos, susiliejančios viena su kita, persipinančios, dingstančios ir vėl atsirandančios, suteikia paveikslams gylio, taip, kaip ir dekoratyviuose tekstilės darbuose, ne tiek piešinio, kiek

subtilios technikos pagalba yra sukuriama begalinės erdvės pojūtis.

Galima būtų kalbėti apie kiekvieną darbą atskirai, tačiau norėčiau apibendrintai išskirti keletą ciklų. Tai – anksčiau minėtos moterys, naujas žingsnis dailininkės kūryboje. Drąsa ir stiprus braižas ryškiai matomas ne vien todėl, kad moters figūra, kaip pagrindinis motyvas, atsiranda pirmame plane, tačiau taip pat atsirandanti nauja spalvų gama, kontrastais, kurie rodo, kad menininkė yra ieškojimų kelyje. Kiti ciklai, kuriuose yra kriauklių, drugelių motyvai, virsta tik priemone dailininkei kalbėti apie gyvenimo prasmę ir egzistencijos trapumą. Ornamentiniai darbai yra labai dekoratyvūs, išlaikantys rimtį ir susikauptumą. Norėčiau išskirti „Laiškus“. Tai paveikslai, išsiskiriantys savo spalvomis, visiškai balti su vos matomu žalsvu piešiniu – krintančiais lapais.

Visi paveikslai parodoje labai vientisi: juos jungia spalvos, linijų ornamentika, ta pati technika. Tačiau kiekvienas jų unikalus, su savo minutimis ir turiniu.

Nora Aušrienė

LORDUI YEHUDI MENUHIN SKIRTAS KONCERTAS

Pažaislio vienuolyne birželio 6 d. įvyko koncertas, skirtas legendinio smuikininko bei dirigento lordo Yehudi Menuhin (1916-1999) atminimui. Jo metu skambėjo F. Šuberto simfonija Nr. 4 ir Dž. Rosinio „Stabat Mater“. Abu kūrinius dar būdamas gyvas Pažaislio festivaliui parinko pats lordas Y. Menuhin.

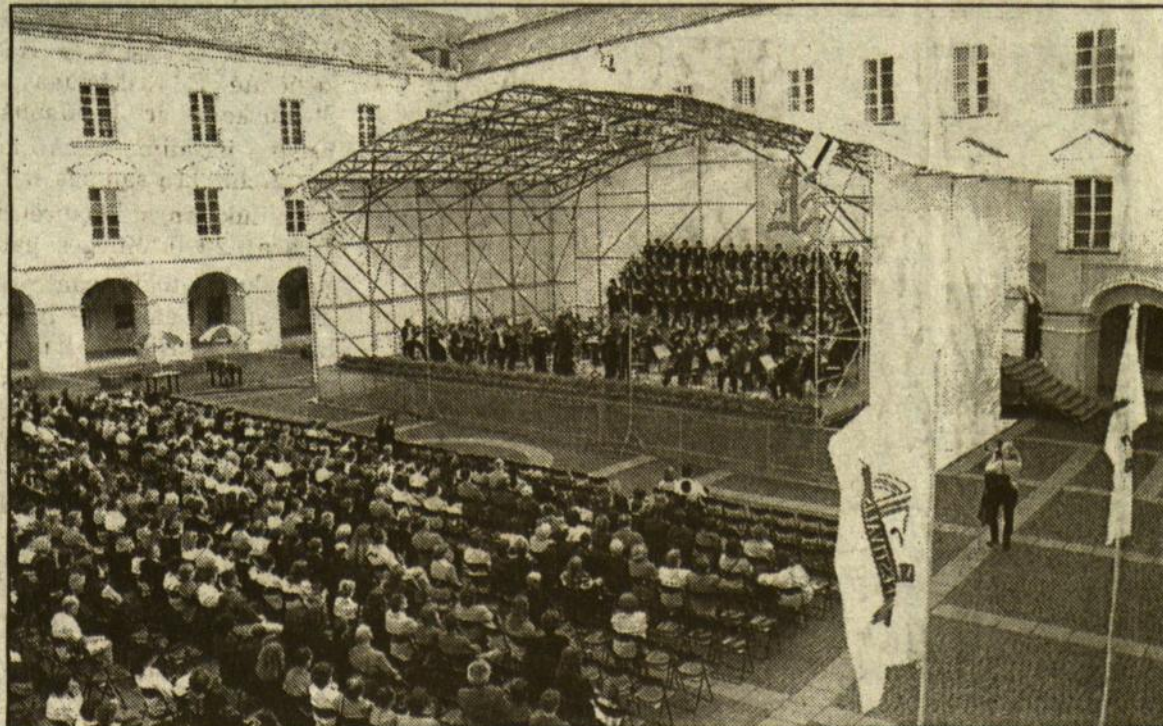
Pirmą kartą Lietuvoje ir festivalyje griežė Lenkijos orkestras „Simfonia Warsowia“, kurį prieš penkiolika metų įkūrė Y. Menuhin. Koncerte

taip pat dalyvavo solistai iš Vokietijos, Portugalijos, Austrijos, Lietuvos bei Kauno valstybinis choras, dirigavo Londono simfoninio orkestro dirigentas William Boughton.

Daugelio pasaulio festivalių, filharmonijų bei fondų prezidentas, 26 mokslo įstaigų garbės daktaras, UNESCO geros valios ambasadorius šią vasarą Lietuvoje būtų viešėjęs septintąjį kartą. Pasak Pažaislio festivalio koordinato-rius, Kauno filharmonijos direktoriaus Justino Krėpštos, Y. Menuhin labai vertino Lietuvos muzikantus bei svajojo su jais vienuolyne atlikti šiuos kūrinius. (Elta)

Birželio 5 d. lordo Yehudi Menuhin atminimui skirtą koncertą dirigavo Aglijos dirigentas William Boughton. Nuotr. Eltos

Birželio 5 d. Vilniaus universiteto didžiajame Skargos kieme įvyko koncertas, skirtas smuikininkui, dirigentui Yehudi Menuhin (1919-1999) atminti. Nuotr. Eltos

Leidiniai

ISPANIŠKI MIRTIES PĖDSAKAI

„Baltų lankų“ leidyklos serija *Rinktinė lietuvių poezija* papildė — greta H. Radausko ir T. Venclovos rinkinių — A. Mackaus *Trys knygos*. Subtili knygelė, be didžiulių komentarų, be milžiniškų straipsnių, tik su dviem atsisveikinimo kalbomis: V. Kavolio ir Z. Katiliškienės. Trys svarbiausi eilėraščių rinkiniai — dar vienas, būtinas atsisveikinimas į Mackų, idomų ne tik kaip originalų klasiką, bet ir dėl savo netradicinės išėiviu padėties. Jis — išėivijos poetų generacijos žmogus, po aklinių sienų subyrėjimo, kaip ir visi jie lyg ir naujai turėjęs pasirodyti, lyg ir „neatrastą žemę“ turėjęs virsti. Ir visgi su juo buvo kitaip.

A. Mackus Lietuvą pasiekė anksčiau negu kiti egzilio poetai. 1972 m. Lietuvoje buvo išleista jo knygelė. Tik tas su-naikinimas, tragizmo patirtis buvo kitaip pristatyta; buvo jaunikimosi etapas, tačiau klaidingas, ne tie kontekstai jam buvo įrašyti. Todėl po Atgimimo mus užgriuvusios išėivijos poezijos kontekste Mackaus poezija „bombos“ išpūdzio nepadarė. Jį imta tik autentiškiau suvokti. Va, šita vieta įdomiausia: Nagio visiškai nebuvo, Nyka-Niliūnas atėjo iš nežinios, Liūnė Sute-ma visai negirdėta, bet Radauskas ir Mackus buvo anksčiau. Tuo metu jie lyg buvo ir nebuvo.

Dabar gi yra naujų kontekstų perskaitymo metas. Skaitai ir matai — kažkokio siurrealizmo, kažkokio kubizmo, kažko iš modernios literatūros, modernaus meno pasilimta. Vientiso vaizdo suardymas, suaižymas, sužeisto daikto eksplikacija, vizualaus ornamentikumo stilistika, pagaliau visa kokia negatyvumo prioritetas (ne jo pergale, bet valdžia). Yra natūrmortas mirusios ir sudėliotos gamtos, kurį Mackus labai sėkmingai pirmą kartą lietuvių literatūroje panaudoja. Ir vis tik neapleidžia dviprasmiškos padėties nuojauta. Minimų tendencijų žodžiai „kažkokio, kažkokio“ leidžia galvoti, kad iš tiesų Mackaus poezija dar nėra perskaityta, dar ne visi kontekstai įrašyti. Tačiau, kita vertus, lieka išpūdis, kad per tuos dešimt metų jis yra per daug perskaitytas, idėtas į aiškius, nekintamus rėmus, išsifruoti visi vaizdiniai.

Iš tiesų, Mackaus eilėraščių egzistuojančio perskaitymo nepaneigsi — jis daugiausia siejasi su išėivijos išgyveni-

mais, su egzilio patirties reikšmėmis, su tragiško asmeninio gyvenimo įrašymais, ir, kaip visi perskaitymai, toks jis yra uždarytas pats savyje, išaiškintas ir nusistovėjęs. Bet dėl nusistovėjusio aiškumo intriguoja ir kitaip išsiskaityti. Be to, atėjo metas skaityti pacius tekstus, o ne kontekstus. Galėtų būti bandymas skaityti jį kaip neokspresionistinį (neokspresionizmas mūsų literatūroje nebuvo ryškus) poetą. Yra Mackaus poezijoje vaizdo drastika, riksmas, — dar vienas skaitymo variantas. Galima atrasti, kad Mackaus poezija — gražus mišinys tarp angliškos literatūros, minties, idėjų prasme (iš dalies ir eilėraščių konstrukcijos) ir emocinio, vaizdinio prado, ateinančio iš ispanų romansų, iš Lorkos poezijos. Kas sukimba iš tų dviejų literatūrų — tai intriga, kurią galime perskaityti Mackaus eilėraščiuose. Lygiai tiek, kiek jis grežiasi į lietuvių folklorą, rauda, į malda, o tiksliau į litanią, lygiai tą patį jis girdi — intonavimo pagrindu — ispaniškame romanse. Per intonavimo tapatumą pritraukiami vaizdiniai, siuzeto atplaišos, santykis su pasauliu.

Konkrečiai iš Lorkos pasiimta mirties adoracija arba kalbėjimas per mirtį ir apie mirtį. Ko gero, tai yra tam tikras kodas arba mokykla, kaip kalbėti apie negatyvią patirtį. Tai, ką Ispanija išgyveno maždaug 30-taisiais metais, pateikė literatūrinės raiškos pavyzdį, tikusį egzilio patirtimi. Tai yra mokymasis išsakyti mirties interakciją.

Negatyvi patirtis, mirties adoracija, desperatiškas, atvrai demonstruojamas jausmas — skamba iškilmingai ir bauginančiai. Paneigimai šiuolaikiniam žaidžiančiam žmogui gali būti ne tik atstumiantys, bet ir visai nepriimtini. Kyla klausimas, ar tokių pirmųjų poezija gali būti skaitoma vakeriais, ar ji gali suteikti „teksto malonumo“ pojūtį. Į šį klausimą reikia atsakyti taip: tai yra kitokio malonumo skaitymas. Jo modelio principas tas, kad skaitydamas gali galvoti. Taigi ši poezija iš dalies reikalauja intelektualinio pasiruošimo. Bet ją galima skaityti visiškai emociu kodu. Mackaus poezija neramina, provokuoja ir provokuoja galvoti, bet veikia visų pirma savo emociu santykiu ir vaizdais, kurie provokuoja jausminį išgyvenimą.

Jurga Perminaitė

ALGIMANTAS MACKUS

Mirtis yra pasenęs ir nuvęsęs sauleleidis virš Lietuvos gamtovaizdžio: pavasary saulužė ištekejo už svetima kalba prašnekusio mėnulio. Mirtis yra iškrypėliai malūnai, už auksinę kriną į žvarbią vėjo pusę: vidurnakty išslinko mergina slapta sumalt padienio darbo grūdus.

Mirtis yra fanatiški artojai, apakęs kraujo sakramentas su žeme: kaip žvėrys sužeisti pakyla jie iš guolių ir dūžta atsimušę į cementą vakare. Mirtis yra į frontą sugrąžinti pikti ir ciniški kareiviai su medaliais: į šviną puolė išbadėjus mergina, netekus ašarų išverkti savo daliai.

Mirtis yra pageltę manuskriptai, senųjų knygų tituliniai lapai: pelesių kronikon ir išnykimo daton suriko žilas Vilniaus antikvaras. Mirtis yra į patį žemės turtą išstjusį holonijų žemėlapias: į prievartą paklojo Marija — į krikštą — savo kūno liemenį.

Mirtis yra iš Afrikos žemyno įtraukti naujų respublikų vardai istorijos žabangon: netekus žado, klupo negrė Marija, suspaudus ankštą amuletą rankom. Mirtis yra sunaikintos valstybės, žemėlapiuos ištrintos upės iki marių: dainuoja sausrą negrė Marija lelijų, ledo ir lietaus kalba.

Mirtis yra spalvoto stiklo ir vandens, archyvuose neblunkantis kolažas: su saule atsikėlė mergina, su saulužė atsikėlė į patalą. Mirtis yra prieš juodą arba baltą alyvų kalną ir ugnies pamokslą: dainavus sausrą, gimdo Marija į mirtį, kaip išnykusį gamtovaizdį.

Tolsta mūsų egzilė, tolsta mūsų kalba. Žilvine, Žilvine, bespalvė plyšta puta.

Kraujo neišmatuosi, skausmo neišdalinsi. Žilvine, Žilvine, ką pasirinksi?

— *Kas yra duota, kas yra išrinkta?*
— *Žemė duota, mirtis išrinkta.*

— *Kas yra duota, kas yra išrinkta?*
— *Nieko neduota, tik visas išrinkta.*

Į Eglės pasaką grįžta puta. Žilvine, Žilvine! Tai tiek ir tebuvo duota, tai tiek ir tebuvo skirta.

Chapel B.
Chicago

PLATELIŲ 550 METŲ JUBILIEJUS

Jurgis Gimbutas

Plateliai. Serija: Lietuvos valsciai. Leidykla „Versmė“, Vilnius 1999. 800 puslapių, iliustruota. Redakcinė komisija: V. Mačiekus (pirmininkas), V. Milius, K. Misius, M. Kazakevičiūtė, P. Kriščiūnas, M. Slušinskaitė ir P. Jonušas. Knygos išleidimą rėmė Lietuvos architektų sąjunga ir Lietuvos tūkstantmečio direkcija. Tiražas 2000. Knygos pabaigoje duota tokia santrauka: „Plateliai ir Žemaitijos ir visos Lietuvos istoriją įėjo kaip vienas iškilesnis ekonomikos ir kultūros centrų. Unikalus Platelių ežeras ir jo vaizdingos apylinkės savo pirmą pradžią gamta ir archaiskiais sodybomis nuo seno žavi kiekvieną čia apsilankantį. Todėl, kuriant Žemaitijos valstybių parką, neatsitiktinai buvo apsisota ties Plateliais.“

„Monografijoje apibūdinama Platelių valsciaus istorija, pateikiama politinių kalinių ir tremtinių atsiminimų, skel-

bama Beržoro kaimo istorijos studija. Rašoma apie tradicinius verslus (žemdirbystę, gyvulininkystę, bitininkystę, žvejybą), tradicinį maistą, audinius, turgus ir paprotinę tei-

Nuotr. A. Stasiulio.

se, kalendorinius ir šeimos (gimtųjų, krikštųjų, laidotuvių) papročius, kapines, liaudies mediciną ir sanitariją, liaudies meteorologiją ir kt. Spausdinamas didelis, per pastaruosius 70 metų užrašytos tautosakos pluoštas, Platelių apylinkių vietovardžiai“.

Būtų per daug suminėti čia visus 47 straipsnius ir jų autorius. Išskiriame pagrindinius, ilgiausius, pakankami mokslininkų: Kazio Misiiaus istorinė tematika, 107 puslapiai; St. Buchavecko apie mokyklas 1941-1944 metais — 42 p.; Juratės Korsakaitės užrašyti tremtinių atsiminimai — 39 p.; Virg. Jocio Beržoro istorinė — urbanistinė raida — 38 p.; Pov. Krikščiono ir Aušros Žickienės parengti tautosakos tekstai — 172 puslapiai. Knygos turinys pakartotas anglų kalba, tačiau santraukų nėra.

Atrinksiu keletą įdomybių, o jų toje knygoje daug. Pirmiausia apie veikalo ištakas. 1991 metais Platelių seniūniją tyrinėjo Vilniaus universiteto kraštotyrininkų ramuva. Dirbo 108 kraštotyrininkai, vadovavo dėstytojas Venantas Mačiekus. Beveik pusė ekspedicijos dalyvių buvo etnografinės medžiagos rinkėjai, jiems vadovavo prof.hab.dr. Vacys Milius. Darbavosi dar 9 istorikai, 11 kalbininkų, tautosakininkai. Knyga parengta toje ekspedicijoje surinkta medžiaga, literatūros šaltiniais ir archyvais. Plateliai parodyti 1526, 1585, 1613 metų žemėlapiuose, o dokumentuose paminėti XV amžiuje. Apie šimtą metų Platelių valscius priklausė Kęsgailoms. Apie 1536 m. Platelių vietininku karalienė Bona Sforca paskyrė Jurgį Bilevičių. Jai mirus, Plateliai atiteko jos sūnui karaliui Žygimantui Augustui.

Jau 1551 metais Plateliai vadinami miestu, nors teturėjo apie 40 sodybų. XVII-XVIII amžių sandūroje ten pradėjo kurtis žydai. 1795 m. inventoriuje mieste nurodyta 40 krikščionių ir 13 žydų šeimų. 1833 m. miestelyje būta 55 medinių namų, 517 gyventojų. Tuo metu parapinėje mokykloje buvo beveik 30 mokinių. Mokyta lietuviškai ir rusiškai. Po 30 metų mokinių skaičius padvigubėjo. Bažnyčia įsteigta XVI a. pradžioje. Dabartinė medinė kryžminio plano bažnyčia, statyta 1744 m., yra viena gražiausių iš nedaugelio tokių senų išlikusių bažnyčių. 1923 m. Plateliuose buvo 645 gyventojai, maždaug tiek pat ir po 60 metų.

Monografijoje surašytos Platelių ir Gintališkės valscių gyvenvietės. Stebina kai kurių kaimų dydis (1923 metais): Babrungėnai su 240 gyventojais, Beržoras — 326 gyv., Dovainiai — 342 gyv., Gilaičiai 276, Kuliai — 338, Medsedžiai 275 gyventojai. Nuostabus yra Platelių ežeras: 7 salos, plotis iki 3,4 km, gylis iki 50 metrų. Vidutinis ežero lygis yra 146 m virš jūros lygio, o surenka net 17 mažų upelių. Knygoje yra kelios puikios ežero nuotraukos. Kita ypatinga fotografija rodo Beržorą palei Platelių ežerą iš lektuvo. Beržoru žvejosi Ieva Simonaitytė, Česlovas Kudaba, dailininkai Antanas Gudaitis, Adomas Galdikas, Viktoras Vizgirda (knygoje klaida: A. Vizgirda). Jie visi įamžino tą žavų Žemaitijos valstybinio parko kampelį savo kūriniuose.

Vaizdingi ir originalūs Platelių apylinkių vietovardžiai. Pateiksiu kelis pavyzdžius iš K. Eigmino ir N. Michailovo paskelbto sąrašo, kuriam skir-

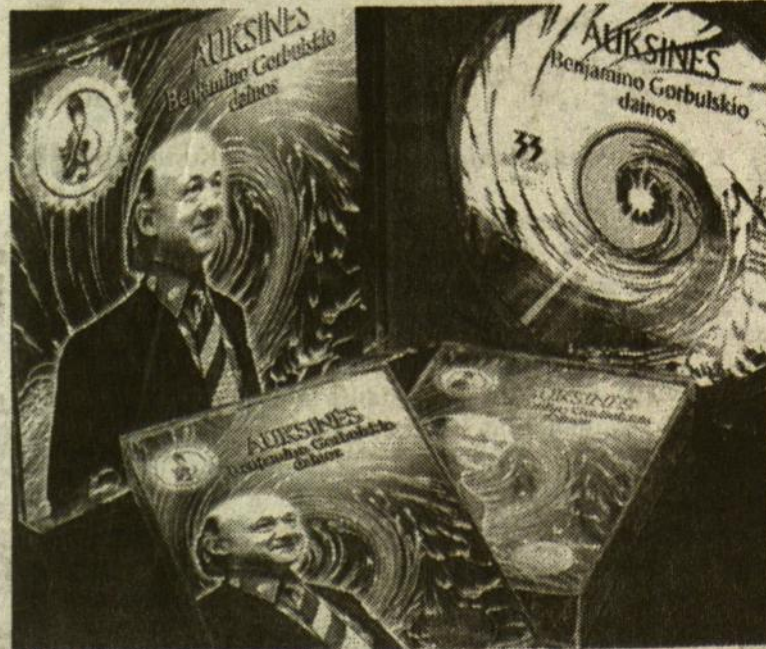
ti 27 knygos puslapiai: Babrungas — upeliai ir ežeras, Iešnalis — ež., Žiedelis — ež., Auksalės sala ir miškelis, Kilinė — sodyba, Kunigo upė (iteka į Platelių didįjį ežerą), Gaidsalė, Mižlaukis, Pikt-ezeris, Bildekis — pieva, Vilk-subinė (kaimo dalis), Patūzai — kaimas, Rojinis kalnas, Buivydinė — buvusi sodyba, Kirkininė — miškas, Briedlaukė (pieva), Briedsalė (ežere), Klynukas — ežero valksna, Pryšupis — kita valksna, Ozkos rėžis.

Dar verta stabtelėti ties buv. karališkuoju Platelių dvaru dėl jo spalvingos gal ir skandalingos istorijos, kuriai skirta keletas K. Misiiaus puslapių. Rusijai pavergus Lie-

tuva, 1797 m. caras Povilas I padovanojo iš Prancūzijos atkakusiam Marijonui Šuazeliui Platelių seniūniją. Jo sūnus grafas Oktavijus Šuazelis susituokė su grafaite Sofija Tyzenhauzaite iš Rokiškio. Jau anksčiau Sofija buvo pažįstama su Napoleonu, o po to privčiai draugavo su Rusijos caru Aleksandru I Taujėnuose ir Vilniuje. Jiedu buvo susitę ir Varšuvoje. Tasai caras buvo Sofijos sūnaus Aleksandro krikštotevis. Grafinė Sofija parašė 5 knygas, jų tarpe *Barbara Radulaitė* ir romaną *Halina Oginskytė* arba *švedai Lietuvoje*. Pastarasis korinis — apie Žemaitiją, švedų puolimą Platelių pilį. Jinai parašė dar atsiminimus apie carą Aleksandrą I (išleisti Paryžiuje 1829 m. ir vėl 1862 m. prancūzų kalba). Po vyro mirties 1840 m. Florencijoje Sofija Šuazelienė su sūnum Aleksandru apsigyveno Plateliuose. Jauniausias Sofijos sūnus Liudvikas gyveno Plateliuose iki 1940 metų pabaigos ir išvyko Prancūzijoje, gavęs jos pilietybę. Lietuvos žemės reforma nelietė svetimų pilietybių, tad ir Šuazelis valdė daug žemės ir miškų, už kuriuos vėliau gavo apie 2 milijonus litų. Jis mokėjo kalbėti žemaitiškai, buvęs labai apsi-leidęs senbernis. 1930 m. i Platelius iš Kauno išre-miamas buvęs ministras pir-mininkas Augustinas Volde-maras visus metus praleido L. Šuazelio dvare. Feliksas Bugai-liškio ir Zigmo Toliušio pa-stangomis Platelių dvaro meno turtai pateko į Telšių „Alkos“ muziejų: apie 100 paveikslų, per 1,000 dokumentų, brangių baldų, indų. Pasku-tinysis Šuazelis nenorėjo tu-rėti nieko bendra su Lietuva.

Platelių monografija yra t- troji tos serijos. Kitos dvi yra *Žagarė* ir *Obeliai*.

Nuotr. Algio Jakšto.

Kompozitoriaus Benjamin Gorbalsky (1925-1986) dainų rinkinys, kurį gegužės pradžioje išleido bendras firmos „Bomba Records“ ir Vilniaus plokštelių studijos padalinys, išrašyta 12 populiarių aštunto ir devinto dešimtmečio kūrinių. Buvo išleista kasėtėse ir kompaktiniuose diskuose. Nuotr. Eltos.

LOS ANGELES „SPINDULIUS“ 50 METŲ

Šiais metais birželio 27 d. Hollywood Palladium salėje „Spindulys“ ruošia 50-ties metų veiklos jubiliejaus šventę.

Ansamblių, tuomet labai mažą sekmadieninės mokyklos mokinių šokėjų grupę, 1949 m. pradėjo Ona Razutienė, tos mokyklos mokytoja. Vėliau, išmokusi liaudies dainų ir šokių, grupė tapo „dainų ir šokių grupė — jaunimo ansambliu“, globojamu Šv. Kazimiero parapijos ir visų Los Angeles lietuvių, besirūpinančių išlaikyti lietuviškumą augančiose kartose.

Apie 1957 m. ansamblis išsiplėtė už mokyklos ribų, įsijungė į Lietuvių Bendruomenę. 1977 m. pasirinko labai simbolišką vardą „Spindulys“, kuris spindėjo ir spindi ne vien tik Los Angeles lietuviams. Jau 1954 ir 1955 m. atliko programas International Institute, supažindino amerikiečius, kurie beveik nieko nežinojo apie naujus ateivius lietuvius.

Per tuos 50 metų „Spindulys“ dalyvavo visose tautinių šokių šventėse, nuo pat II Dainų šventės Čikagoje bei Toronto; šoko ir dainavo Disneyland, Pasaulinėse parodose New York ir Spokane, WA. Pasirodė per televiziją (1961 m.), dalyvavo įvairiose amerikiečių renginiuose. 1965 m. už puikų pasirodymą Hawthorn apdovanotas taure.

1977 m. gastroliavo: Vokietijoje, Italijoje, čia dalyvavo audicijoje pas popiežių Paulių, kuris suteikė ansamblui specialų palaiminimą. Po to kelia-

vo į Šveicariją, Prancūziją ir Angliją.

1982-1983 — Australija! Dalyvavo Lietuvių dienosose Melbourne ir Sydneyje. 1985 m. Pietų Amerikoje; puikiai pasirodė Sao Paulo (Brazilija), Montevideo (Urugvajus) ir Buenos Aires (Argentina) lietuviams. Idomu, kad Australijos ir Pietų Amerikos lietuvių stebino ansamblio jaunimo taisyklinga lietuvių kalba...

1987 m. vasario 28 d. „Blynų baliaus“ programos metu „Spindulio“ vadovei O. Razutienėi staiga iškeliausi į amžinybę, jos darbą tęsia dukterė Danguolė, su nemažesne energija ir pašventinimu jaunimui.

„Spindulys“ ir toliau spinduliuoja visose šventių renginiuose. 1994 m. išleido puikiai pagamintą vaizdajuostę *Mes dainuojame* ir 326 puslapių knygą *Ona Razutienė ir Los Angeles jaunimo ansamblis*. Danguolė sėkmingai tęsia motinos pradėtą darbą. Tėvai, kadaise šokę ir dainavę ansamblyje, dabar veža į repetitijas savo vaikus, kai kurie — vaikaičiai, nuoširdžiai remia ansamblį. Ansamblis turi gražaus prieauglio, gražaus jaunimo ir, dideliu mūsų džiaugsmui, dar ilgai mums spinduliuos.

„Spindulys“, padedamas buvusių „spindulių“ komitetu, kruopščiai ruošiasi šiai ypatingai šventei — Aukštiniam Jubiliejui, ir kviečia lietuvių gausiu atsilankymu moraliai ir materialiai paremti jaunimą.

V. Baltušienė

POEZIJOS MYLĖTOJŲ ŠVENTĖ

Poezijos ir dokumentikos popietė Clevelande buvo nedrausai ruošta, abejojanč, ar atsiras pakankamai poezijos mylėtojų paskirti jai šviežią, gavią, gamton viliojančią pavasario sekmadienio popietę. Ir štai gegužės 23 d. Clevelande jų atsirado tiek, kad perėjus į konferencijų kambarį žiūrėti „dokumentikos“, teko gerokai pasispasauti ir pridėtinių kėdžių atsinešti.

Popietę organizavo LB Clevelando skyriaus valdyba su Dievo Motinos parapijos reikšminga talka. Popietę vedė valdybos kopirmininkas Raimundas Šilkaitis. Pagal programą savo poeziją skaitė Dalia Staniškienė (ją pristatė Birutė Kasperavičienė); Aurelija Balašaitienė (pristatė Dalia Puškorienė); Balys Auginas (pristatė Dainius Degėsis); Vytas Landsbergis (pristatė Remis Bistrickas). Taip pat buvo pakviestas atsistiekti svečias Liutauras Degėsis ir pristatytos Balio Gaidžiūno poezijos premijas laimėjusios mokinės

Vaiva Bučmytė bei Aurelija ir Žavinta Maleckaitės.

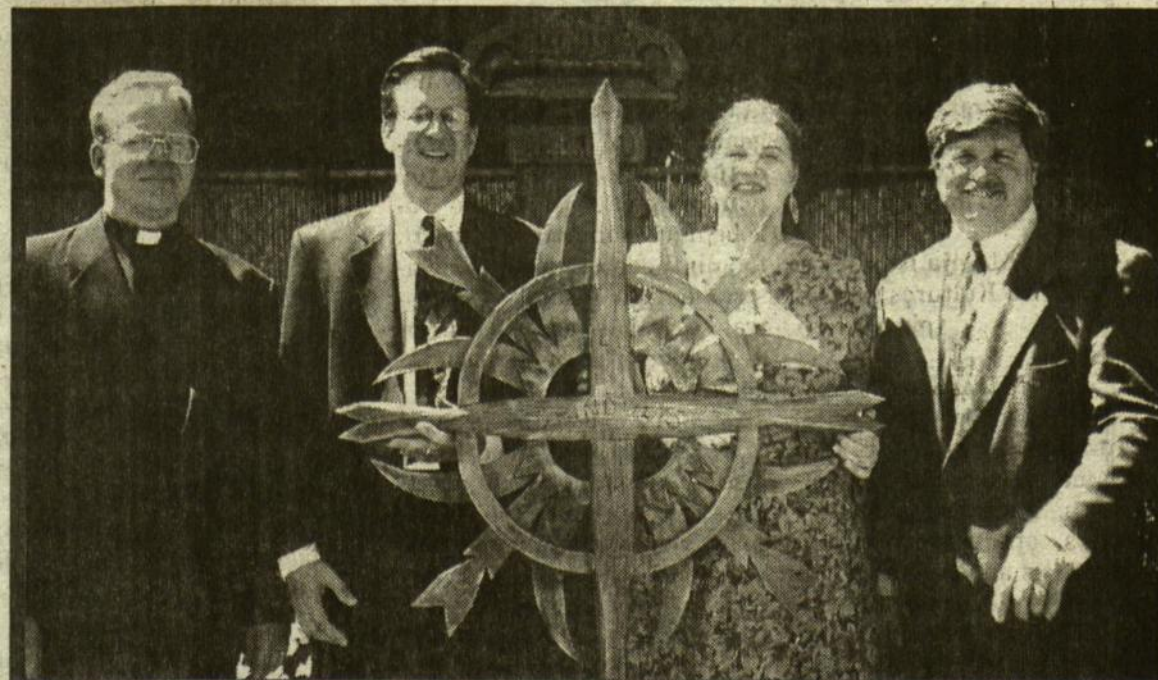
Dalia Staniškienė, kurios poeziją iki šiol skaitėme periodinėje spaudoje, pirmąjį savo eilių rinkinį „Einu namo“ išleido prieš porą metų. Jos poezija — šilta, asmeniška, pilna meilės šeimai, pilna gyvenimo džiaugsmo, vidinės harmonijos, dėkingumo Dievui ir visišką pasitikėjimo Juo.

Aurelija Balašaitienė, žurnalistė, rašytoja ir poetė, daug rašanti periodinėje spaudoje, išleidusi keturias beletristikos knygas, savo poezijos rinktinę ruošia išleisti Lietuvoje. Iki šiol jos eilės tebuvo spausdinamos periodinėje spaudoje. Jos skaitytos poezijos temos — abstrakčios ir ganėtinai tamsios: tai žmogaus didybė ir menkystė; tai kietos širdys — ir pasaulio, ir žmogaus; tai vienuma ir neviltingas, keliantis mintis kaip piktus milžinus, su kuriais negali kovoti.

Balys Auginas, žinomas ir patyręs poetas, yra išleidęs keturis poezijos rinkinius. Jis

Los Angeles LB jaunimo tautinio ansamblio „Spindulys“ šokėjai po pasirodymo Baltic American Freedom League. Kairėje — ansamblio vadovė Danguolė Varnienė.

Buvę aktyvūs LB jaunimo ansamblio „Spindulio“ nariai (iš kairės): kun. G. Grušas, T. Dabšys, D. Varnienė, L. Polikaitis. Kun. G. Grušas, svečiuojamasis Los Angeles mieste Velykų rytą pašventino kryžių, kuris po to buvo nuvežtas į Toronto kryžių kalną.

kalbėjo apie mintį, lengvą, aštrią, tylią, meilią, kurią jis sodina į eilėraščių lyg rožę. Jo eilės grakščios, pilnos gražių rimų (minti — nusikinti, kruvinę — nusiminę ir pan.) ir personifikacijų: paukščiai kalbina miškus ir kabina savo giesmes ant šakų, kad šie nebūtų liūdni ir nebylūs; vilnis baltą žlugtą skalbia ir plepa, o puta, betirpstanti iš juoko, audžia. Itin dažnai prasi-veržia tėvynės ilgėsio, laisvės troškimo motyvai.

Svečias iš Lietuvos Vytas Landsbergis garsėja savo dokumentiniais filmais. Mums jis ypač brangus, nes jis ryžosi statyti tiltus tarp abiejų kultūrų ir kuria filmus apie reikšmingiausius išėivijos lietuvių, skirdamas juos Lietuvos mokyklų mokiniams. Šiame filme šalia paties Henriko kalba Birutė Nagienė, Sigitas Geda, Kazys Bradūnas, Alfonsas Nyka-Niliūnas ir Joku-bauskas. Džiaugiantis, kad toks filmas yra susuktas, kad jis rodomas Lietuvos mokyklose, žadinant jaunimo susidomėjimą poeto asmeniu ir kūryba, galima, kad ne visų informacijos šaltiniai jį kuriant buvo panaudoti.

Ona Šilėnienė

PALYDĖTA POEZIJOS PAVASARIO PAUKŠTĖ

Trumpų eilėraščių skaitymais ir senosiomis žydų giesmėmis Vilniaus universiteto Kazimiero Sarbievijaus kieme gegužės 30 d. baigėsi 35-asis Poezijos pavasaris.

Baigiamajame Poezijos pavasario vakare iškelta daug prizų. Geriausia poezijos skaitovė aktorė Edita Zizaitė apdovanota Vilniaus miesto savivaldybės kultūros skyriaus prizų. Už lietuvių poezijos vertimus ir užsienio kalbą „Vartų“ galerijos dvyana — paveikslas atiteko viešniai iš Švedijos Anai Harison. „Arkos“ dailės galerijos prizą už Rainerio Marijos Rilke vertimus į lie-

tuvių kalbą pelnę vertėjas Antanas Gailius. Dienraštis *Lietuvos rytas* apdovanojo poetą ir eseistą Valdą Kukulą už geriausią esė *Poezijos pavasario* almanache. Poetas Vladas Baziūnas tapo Vilkaviškio rajono savivaldybės prizininku.

Atsisveikindamas su šiame poezijos paukšte, savo kūrybą skaitė 1999 metų „Poezijos pavasario“ laureatas Jonas Juškaitis, kiti lietuvių poetai, šventės svečiai, rankiniai vargonėliais grojo ir archaiskas giesmes giedojo Mėcislovas Litvinskis.

LIETUVIŲ EGZODO LITERATŪROS PARODA

Lietuvių išėivijos kultūros ir literatūros faktai bei įvykiai atskleidžiami parodoje „Išėjė sugrįžti“, kuri birželio 4 dieną, penktadienį, buvo atidaryta Maironio lietuvių literatūros muziejuje Kaune. Joje eksponuojama daugiausia išėivijos rašytojų per paskutinį dešimtmetį dovanota literatūrinė medžiaga.

Dvi muziejaus salės, skirtos šiai parodai, apima tris išėivijos kultūrinio-literatūrinio gyvenimo laikotarpius. Pirmoje salėje eksponuojama literatūrinė spauda, žymiausių rašytojų kūryba, premijuotos knygos. Ši salė skirta rašytojams, savo kūriniais žinomiems dar nepriklausomai Lietuvoje — Vincui Krėvei-Mickevičiui, Ignui Šeiniui, Faustui Kirsai, Bernardui Brazdžioniui, Jonui Aisčiui. Antroje ekspozicijos salėje atsivėria dar platesnė ir įvairinė išėivijos kultūrinio-literatūrinio gyvenimo panorama.

Atidarymo šventėje dalyvavo rašytojai Bernardas Brazdžionis, Kazys Bradūnas, Kazys Almenas, Rimvydas Šilbajoris. Ištraukas iš lietuvių išėivijos kūrybos skaitė aktoriai Virginija Kochanskytė ir Laimonas Noreika, smuiku groja Undinė Kukarėnienė. (Elta)

SANTAROS-ŠVIESOS KONFERENCIJA

1999 m. birželio 17-20 d.
Vilnius-Anyškiai

PROGRAMA

Birželio 17 diena: „Valdžia, žiniasklaida, visuomenė“

Vilniaus universiteto Teatro salė, 10 val.

LR prezidento Valdo Adamkaus sveikinimas
Algis Mickūnas „Laisvos spaudos reikšmė“
Lauras Bielinis „Politinių stereotipų įtakos žiniasklaidai“
Zenonas Rekašius „Pora erzinančių reiškinų Lietuvos vidaus ir užsienio politikoje“
Moderuoja Arvydas Šliogeris

Saulius Stoma „Žiniasklaida, purvasklaida, kvailiasklaida“
Inga Nausėdienė „Trys Lietuvos dienraščiai („Lietuvos rytas“, „Lietuvos aidas“, „Respublika“) apie tautines mažumas Lietuvoje.“
Saulius Žukas „Ko bijo Lietuvos žmonės?“
Moderuoja Kęstutis Petrauskis

Vakarinė programa: „Užupio perversijos“ Muzikos akademijos studentų pasirodymas „Meno forte“, rež. Jonas Vaitkus, 18 val., Bernardinų g. 8/8.

Birželio 18 diena: „Istorijos tikrumas“

Anykščių poilsio namai „Šilėlis“, Vilniaus g. 80, 11 val.

Jūratė Kiaupienė „Kas yra istorijos šaltinio tiesa: LDK XVI a. politinės istorijos interpretacijos ir tikrovės problema“
Reinas Raudas „Istorijos dramblys ir penki akieji“
Moderuoja Egidijus Aleksandravičius

Antanas Kulakauskas „Istorija, kultūros ekologija ir senų naujų pilių statyba“
Diskusija „Ar įmanoma žinoti, kaip buvo iš tikrųjų?“
Dalyviai: Egidijus Aleksandravičius, Algis Mickūnas, Rita Trimonienė, Vytautas Urbonavičius, Albinas Kuncevičius, Moderuoja Irena Vaišvilaitė

Vakarinė programa:
Archeologijos archyvų video programa (iš V. Urbonavičiaus kolekcijos), 19 val. programa
Akustinės muzikos koncertas „Laimės žiburys — meilės spindulys“
Dalyvauja Rokas Radzevičius ir Aistė Smilgevičiūtė. 20.30 val.

Birželio 19 diena: „Populiarioji kultūra“

Anykščių poilsio namai „Šilėlis“, Vilniaus g. 80, 10 val.

Gintautas Mažeikis „Simbolinis mąstymas ir populiarioji kultūra“
Mindaugas Kvietkauskas „Reklamos tradicija Lietuvoje: diskurso raida iki 1940-ujų“
Virginijus Kinčaitis „Vartojimo galia: tarp išlaisvinto vizualumo ir vizualinio teroro“
Moderuoja Gintautas Mažeikis

Rokas Radzevičius „Lietuvos roko genezė: 7-8 dešimtmetis“
Diskusija „Populiarioji kultūra Lietuvoje“
Dalyvauja Aurelijus Katkevičius, Edmundas Malokas, Marijus Mikutavičius, Šarūnas Nakas, Irena Smetonienė
Moderuoja Kazys Almenas

Vakarinė programa: K. Ostrausko pjesės „Hamletas ir kiti“ skaitymas. Kauno akademinio dramos teatro aktoriai, rež. Erika Stankevičiūtė. 19 val.
Lietuvos video menininkų darbų peržiūra: „Video be naratyvo“. Pristatys Sonata Žalneravičiūtė. 20 val.

Birželio 20 diena: „Teatras ir kiti menai“

Anykščių poilsio namai „Šilėlis“, Vilniaus g. 80, 10 val.

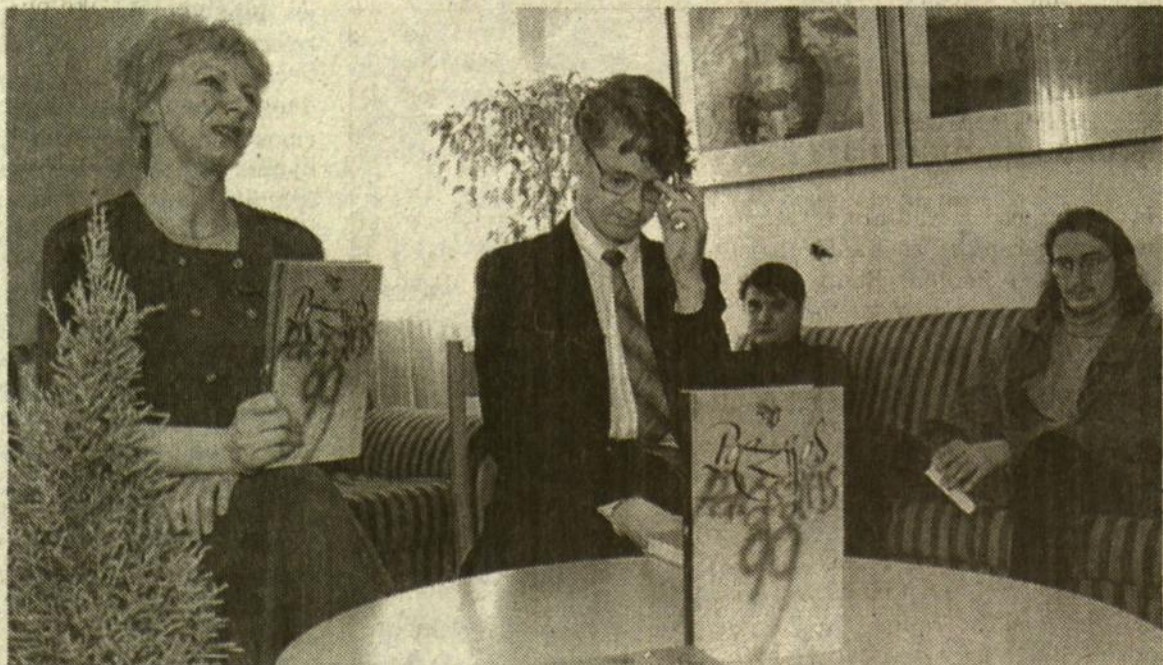
Rimvydas Šilbajoris „Autoriaus rolė Kosto Ostrausko pjesėse“
Gytis Padegimas „Šalies teatrinė bendruomenė: pasaulinės sėkmės ir duobėta kasdienybė“
Vaidas Šeferis „Skiepai nuo nevilties (pasaulio prasmingumas Algirdo Landsbergio dramose)“
Moderuoja Vaidas Jauniškis

Diskusija „Šiuolaikinė dailės situacija: tepti ar tapti“
Dalyvauja Laima Kreivytė, Agnė Narušytė, Vytenis Rimkus, Jonas Valatkevičius.
Moderuoja Kęstutis Nastopka

Baigiamasis pasitarimas.

Vakarinė programa: „Laimės žiburio užgesinimas“

Norintys dalyvauti konferencijoje Anykščiuose, prašome registruotis ALF namuose (Šv. Jono g. 5) tel. 22 36 98, faks. 22 36 91, darbo dienomis nuo 11 iki 18 val.

Poezijos pavasaris '99 almanacho redaktorė Janina Riškutė (kairėje) ir sudarytojas Benediktas Januševičius gegužės 19 d. dalyvavo knygos sutiktuose „Vagos“ knygyne. Nuotr. Eltos